

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Бабенко О.С.

студент,

*Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова*

ВИГОТОВЛЕННЯ ВІНИКІВ ЗІ СТЕБЕЛ ПРОСА ТРАДИЦІЙНИМ СПОСОБОМ НА ЧЕРКАЩИНІ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ З МІСТА ШПОЛІ)

Дослідження традиційних ремесел сьогодні займають важливу нішу в етнологічній науці, оскільки допомагають увіковічнити процес розвитку економічної діяльності людства. Для українців віник завжди був важливим господарським знаряддям протягом не одного століття, тож не дивно, що ним продовжують користуватися в повсякденному житті й зараз. На жаль, традиційне виробництво віників відходить у минувшину, адже цьому сприяє ціла низка факторів, а саме: економічні (стало не вигідно вирощувати просо у домашніх умовах, обробляти його і робити віник в ручну, адже набагато простіше купити вже готовий продукт на базарі чи у відповідному господарському магазині) та соціальні (зменшення на території України частки сільського населення, і, як наслідок, скорочення кількості та занепад традиційних ремесел).

Стосовно історіографії варто зауважити, що безпосередній процес виготовлення віників зі стебел проса традиційними способами майже не висвітлений у науковій літературі, та все ж слід виділити праці, які частково розкривають окреслену нами проблему. Серед них – стаття «Лексика на позначення процесів вирощування та обробки проса (на матеріалі говірки села Чемерполь Гайворонського району Кіровоградської області)» (автор С. С. Самайчук), у якій акцент зроблено саме на сільськогосподарських термінах, що вживаються під час вирощування та підготовки сировини (проса) і подальшого її оформлення у готовий віник [1]. Джерельну базу нашого дослідження склали аудіовізуальні матеріали – відеозаписи [2–7] та фотознімки (рис. 1-2), що були відзняті у місті Шполі Шполянського району Черкаської області 21 жовтня 2018 року. Респондент – 75-річний

місцевий житель Олександр Михайлович Бабенко (дата народження – 14.03.1943), який займається виробництвом віників з проса для домашніх потреб з середини 90-х років ХХ століття.

Весь процес виготовлення віника можна розділити на два етапи: підготовчий та виробничий. Під час першого етапу (починається від завершення збору урожаю) скошені стебла проса потрібно очистити від листя. Після цього сировину необхідно змолотити. Молотять просо зазвичай металевим ціпком або ж спеціальною молотаркою [1, с. 197]. Зерно, отримане в результаті молотьби, як і обірване листя, в подальшому пускають на корм для свійської худоби та птиці. Потім зі змолоченого проса потрібно на власний розсуд відібрати певну кількість стебел, в залежності товстий чи тонкий віник планується, і за допомогою металевого відра відділити залишки насіння від колосків. Робиться це таким чином: стебло, там де починаються колоски, кладуть між ручкою та обідком відра так, щоб останні міцно прилягали один до одного і затискали стебло, яке потім тягнуть на себе. Так залишки зерен з колосків відриваються і падають у відро. Цю ж саму операцію проводять з рештою стебел. В результаті отримують очищені від зерна стебла проса. Ввечері їх кидають у *ночви* (дерев'яне або металеве корито продовгуватої прямокутної форми) і заливають кип'ятком на одну ніч, щоб стебла стали гнучкими та еластичними [2]. Вранці наступного дня їх дістають та просушують. На цьому підготовча стадія завершується.

Другий етап виготовлення віника починається зі *складання сніпків* уже з готового матеріалу – очищених від зерна сухих стебел проса (рис. 1). Після цього їх скріплюють *проволкою*, тобто шпагатом, за допомогою *пелті* – прив'язаної до драбини вгорі мотузки з петелькою на кінці. Процес відбувається так: сніпок зі стебел проса, тримаючи його в руці, обмотують мотузкою там, де починаються колоски, потім надягають на ногу петельку і з усіх сил натискають на останню, здавлюючи при цьому сніпок, щоб стебла проса прилягали один до одного дуже щільно. Якщо майстер виготовляє віник сам, то прив'язує інший кінець сніпка до поперечки драбини, щоб стебла не розпалися. Зафіксувавши за допомогою петлі сніпок, майстер бере *штицю* (продовгуватий металевий стержень, схожий на шило, із загостреним кінцем) і пробиває нею дірку навиліт або ледь не наскрізь поблизу того місця, де сніпок здавлений мотузкою. Протягом даної операції слід не забувати міцно натискати петлю до низу. У пробиту дірку просовують шпагат. Якщо отвір замалий, то в хід пускають плоскогубці. Після цього сніпок обмотують шпагатом 3–4 рази і знову

пробивають спицею отвір, тільки тепер уже поблизу намотаного шпагату [3]. Потім плоскогубцями відкушують непотрібну частину шпагату, лишаючи відрізок, який засовують у дірку, також за допомогою плоскогубців. Потому ногу витягують з петельки, відкладають міцно обмотаний шпагатом сніпок зі стебел проса, не боячись що він розпадеться, в сторону і переходять до виготовлення наступного [4].

Рис. 1. Респондент О. М. Бабенко складає зі стебел проса сніпок
Джерело: сфотографовано автором

Рис. 2. Обмотані шпагатом сніпки зі стебел проса
Джерело: сфотографовано автором

Для того, щоб зробити один віник, потрібно три обмотаних шпагатом сніпки (рис. 2). Коли вони готові, необхідно в них розрізати навпіл, використовуючи ніж, *бацюгини* – товсті стебла проса. Дана операція проводиться для того, щоб віник в кінцевому результаті не вийшов товстим і його було зручно тримати в руках [5].

Далі три скріплені шпагатом сніпки зі стебел проса беруть в одну руку і обмотують їх мотузкою там, де вони обмотані шпагатом. Потім на ногу одягають петлю і з її допомогою затискають всі три сніпки. За допомогою петлі сніпки фіксують і шпницею роблять дірку крізь них навиліт поблизу того місця, де сніпки здавлені мотузкою [6]. Шпагат просовують в отвір і дуже міцно обмотують ним сніпки 8–9 разів. Після цього знову пробивають шпницею дірку [7], але вже не наскрізь, відкушують плоскогубцями зайвий шпагат і засовують той, що залишився, в отвір. Потому майстер обрізає ножем стебла проса по довжині, щоб підрівняти ручку віника під необхідні параметри. Завершальний крок – скріпити ручку шпагатом посередині та вгорі, щоб стебла не розпадалися, а віник був міцним і прослужив довго. Другий (виробничий) етап виготовлення віника з проса описаною вище технологією, якщо цим займається майстер з досвідом, триває від 15 до 20 хвилин.

На Черкащині досить поширеним явищем є виготовлення віників традиційним способом, крім проса, ще й з такої рослини як *віниччя* (здебільшого хаотично виростає протягом літа біля городу або ж на ньому). Сама її назва говорить за себе. Виготовити з неї віника набагато швидше та економніше, а кінцевий виріб по вазі виходить навіть легшим, ніж віник зі стебел проса, що відчувається під час роботи. Проте останній в плані експлуатації є надійнішим та служить у господарстві довше.

Список використаних джерел:

1. С. С. Самайчук. Лексика на позначення процесів вирощування та обробки проса (на матеріалі говірки села Чемерполь Гайворонського району Кіровоградської області). Одеса: Слов'янський збірник, вип. 17, 2013. 194–200 с. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/slzb_2013_17_18
2. Відеозапис № 1_Shpola_Babenko Oleksandr Serhiyovych_21.10.2018. Режим доступу: <https://youtu.be/c11W06GWaUE>
3. Відеозапис № 2_Shpola_Babenko Oleksandr Serhiyovych_21.10.2018. Режим доступу: https://youtu.be/A-OZO4p_eA
4. Відеозапис № 3_Shpola_Babenko Oleksandr Serhiyovych_21.10.2018. Режим доступу: <https://youtu.be/M7FCOergpi4>

5. Відеозапис № 4_Shpolababenko Oleksandr Serhiyovych_21.10.2018.
Режим доступу: <https://youtu.be/MeMVg9HxGYc>

6. Відеозапис № 5_Shpolababenko Oleksandr Serhiyovych_21.10.2018.
Режим доступу: https://youtu.be/_eRQMehwalo

7. Відеозапис № 6_Shpolababenko Oleksandr Serhiyovych_21.10.2018.
Режим доступу: <https://youtu.be/Y6BkTyzjhTQ>

Бурачок Л.В.

*кандидат історичних наук, доцент,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

ОБ'ЄДНАНА ЄВРОПА: ВІД ІДЕЇ ДО ПРАКТИКИ

Дослідження різних аспектів та форм існування «європейської спільноти» має важливе значення для розуміння суті всіх сучасних теорій та концепцій створення об'єднаної Європи, а також практичних заходів щодо їхньої реалізації. В умовах, коли в Європейській Спільноті відбувається пошук нових стратегічних шляхів розвитку, трансформації внутрішньої структури та географічного розширення через приєднання нових членів теоретичне визначення майбутнього Європейського Союзу знову перетворилося в актуальну задачу для політичних еліт та наукового співтовариства.

На думку одних вчених, європейська інтеграція розпочалась після Другої Світової Війни [15, с. 187]. Існує полярна думка вчених що до цього питання, вони вважають, що європейська інтеграція розпочалась значно раніше, тобто, після подій Першої Світової Війни [13].

На думку вченого В. Посельського, котрий зауважує, що з часів занепаду Імерії Риму Європа почала формуватися, насамперед, як «історична, культурна, політична спільність, яка, попри війни, релігійні розмежування, виокремлення національних держав, стала місцем інтенсивного обміну освічених еліт, з ідей культур, знань, товарів та капіталів» [12, с. 21].

Відомий публічний діяч Р. Куденгофе-Калергі під впливом подій у суспільстві у 1923 р. видав книгу «Пан-Європа», що отримала популярність у світі. Суть руху значною мірою сприяло процесу